

Russocki, Stanisław

"Das Papstum im Mittelalter. Eine Papstgeschichte im Spiegel der Historiographie", Harald Zimmermann, Stuttgart 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/4, 811-812

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

było rozproszonych po najróżnorodniejszych wydawnictwach — często okazjonalnych w rodzaju Festschriftów — trudno w kraju dostępnych. Nie ma więc wątpliwości co do potrzeby udostępnienia dorobku Jana Białostockiego czytelnikowi polskiemu. Książka ta raz jeszcze ukazuje rozległość zainteresowań autora: refleksja teoretyczna sąsiaduje z tematami, w których teoria jest badawczo realizowana. Rozpiętość chronologiczna książki ogromna: właściwie od antyku po lata ostatnie (zamyka: tom piękna interpretacja „Lotu nad kukułczym gniazdem” Formana) choć oczywiście punkt ciężkości kładzie się na stuleciach XVI i XVII. Niektóre z artykułów sprawiają z pozoru wrażenie przyczynków, w istocie posiadają zawsze odniesienie do ważnych, niejednokrotnie węzłowych zagadnień. Zacięcie analityczne nie przeszkadza w spojrzeniu szerszym, z zamysłem syntezy.

Choć nie wypada przed wybitnym uczonym, o renomie światowej, stawiać nowych propozycji, sądzę, że ze względu na szerokość horyzontów, pełne panowanie nad dorobkiem współczesnej humanistyki, Jan Białostocki jak mało kto w świecie predystynowany jest do napisania syntezy kultury (nie sztuki) powszechnodziejowej. Przedstawiana książka skłania do takich myśli. Taka rekomendacja skłoni zapewne historyków *tout court* do jej lektury. Naprawdę warta jest tego.

R. K.

Rolf Sprandel, *Gesellschaft und Literatur im Mittelalter*, F. Schöningh, Paderborn 1982, s. 310=UTB Uni-Taschenbücher 1128.

Po sukcesie wydawniczym książki o społeczeństwie średniowiecznym i jego ustroju (dwa wydania z 1975 i 1978 r. UTB 461, por. CzP-H t. XXXI, 1979, z. 1, s. 235) oraz próbie prezentacji własnego ujęcia istoty historii mentalności i jej konkretnego zastosowania do takich zjawisk jak Rzesza karolińska, wczesnośredniowieczny Kościół i wolne miasta Rzeszy niemieckiej („Mentalitäten und Systeme”, Union Verlag, Stuttgart 1972) autor, profesor historii średniowiecznej w Würzburgu, pozostający od dawna (w latach 1957—1961 pracował w Instytucie Niemieckim w Paryżu) pod wpływami szkoły „Annales”, podjął z kolei próbę prezentacji głównych problemów związanych z powstawaniem oraz społecznym funkcjonowaniem średniowiecznych utworów literackich. Kolejno zostały przedstawione sprawy związane ze środowiskami: kościelnym (klasztornym i katedralnym), dworsko-rycerskim oraz miejskim. Dla każdego z nich autor ukazał specyficzne środki komunikacji międzyludzkiej, a na tym tle odnośne gatunki pisarskie oraz elementy mentalności grupowej. Tę próbę syntetyzującego wprowadzenia uzupełniają rzut oka w przeszłość, ku czasem nowożytnym i ich specyfice, obszerna rozmowana, wielojęzyczna bibliografia (około tysiąca pozycji) oraz zwięzły indeks osobowo-terminologiczny. Ponadto tekst wywodów pisanych barwnym stylem wzbogacają odsyłacze, przede wszystkim do cytowanych edycji źródłowych, ale również i dalszych opracowań.

S. R.

Harald Zimmermann, *Das Papsttum im Mittelalter. Eine Papstgeschichte im Spiegel der Historiographie*, E. Ulmer Verlag, Stuttgart 1981, s. 254=UTB Uni-Taschenbücher 1151.

Książka powstała z monograficznego wykładu autora, profesora historii średniowiecznej i nowożytnej uniwersytetu w Tübingen. Znany jest on ze swych rozlicznych studiów poświęconych dziejom średniowiecznego Kościoła oraz źródłom do

jego historii, a także edycji regestów papieskich („Regesta Imperii” za lata 911—1024.) Jest też Zimmermann autorem dwutomowej syntezy dziejów średniowiecza („Das Mittelalter”, Braunschweig 1975—1979). Prezentowaną tu pozycję wyróżnia od analogicznych zarysów poświęconych średniowiecznym czy ogólnym dziejom papieża (np. W. Ullmann, A. Franzen i E. Bämer, H. Fuhrmann, H. Kühner) zamyśl i konstrukcja wykładu. Otóż zamiast najczęściej w takich przypadkach praktykowanych ujęć — własna, problemowo ujęta wizja zagadnienia, czy seria biogramów, Zimmermann podjął próbę spojrzenia na przeszłość papieża przez pryzmat jego własnej, niejako oficjalnej historiografii, zawartej przede wszystkim w sukcesywnie powstającym (między VI i IX w., od połowy XII i w XV stuleciu) zbiorze żywotów, tzw. „Liber pontificalis”. Uwagę autora przyciąga nie tylko to co zostało w owym zbiorze napisane, ale również w jednakim stopniu wszelakie opuszczenia, a także sposób w jaki poszczególne biogramy zostały zestawione. Komentarz, zarysowanie szerszego kontekstu historycznego, uzupełnianie luk w źródle, wynikłych czy to z opuszczeń, czy odmiennych wymogów stawianych niegdyś narracji historycznej — wszystko to wymagało od autora ogromnej erudycji, „suwerennego opanowania” źródeł oraz literatury przedmiotu, pisanej przecież z różnych pozycji wyznaniowych. Sam jako protestant Zimmermann z natury rzeczy posiada krytyczny stosunek do instytucji, którą opisuje. Niemniej przez cały czas narracji utrzymuje on najwyższy poziom akademickiego obiektywizmu. Opowieść rozczłonkowana została na dwadzieścia jeden krótkich, chronologicznych rozdziałów, odpowiadających etapom rozwoju papieża, zaopatrzonych w wymowne, lapidarne tytuły w rodzaju: „Ciemna epoka” (okres IX—X w., źle poświadczony źródłowo, nacechowany upadkiem autorytetu biskupów rzymskich), „Kontynuacja Liber pontificalis” czy „Platina” [właściwie Bartolomeo Sacchi, historyk kościoła zm. 1481] o papieżach renesansowego Rzymu”. Poznawczy walor książki (mowa w niej nie tylko o papieżach, ale również o środowisku, w którym działali, Rzymie i Europie) podnosi obrazowy, soczysty styl. Czego brak odczuwa się w toku lektury, to obszerniejszych fragmentów „Liber pontificalis”, nawet w przekładzie. Ich obecność zbliżyłaby czytelnikowi, przede wszystkim przecież studentowi, ową niepowtarzalną w swym charakterze źródło, a zarazem umożliwiłaby jeszcze wyższą ocenę autorskiej metody wykładu. Uzupełniają książkę, poza wstępem i posłowiem: lista papieży od Sylwestra I (314—335) do Aleksandra VI (1492—1502), obszerna bibliografia (ponad czterysta pozycji) ułożona problemowo oraz indeks osobowo-geograficzny.

S. R.

Jan Rutkowski, *Wokół teorii ustroju feudalnego. Prace historyczne*, wyboru dokonał, opracował i wstępem poprzedził Jerzy Topolski, „Klasyki historiografii”, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1982, s. 598.

W książce zawarto klasyczną, podstawową rozprawę Jana Rutkowskiego „Badania nad podziałem dochodów w Polsce w czasach nowożytnych” (1938), tak potrzebną szczególnie ze względów dydaktycznych (liczy ona w niniejszym tomie 380 stron) i dziesięć drobnych szkiców o charakterze teoretycznym i metodycznym, drukowanych uprzednio w latach 1925—1949 (łącznie około 140 stron druku).

Obszerna — ponad 60 stron drukowanych garmondem — rozprawa J. Topolskiego zajmuje się biografią klasyka historii gospodarczej w Polsce, prezentacją i oceną jego dorobku. Wyeksponowano szczególnie teorię feudalizmu Jana Rutkowskiego i jego stosunek do materializmu historycznego. Tym samym została